

Nagyüzemi csemetetermelési tapasztalatok

LESZNYÁK JÓZSEF

a debreceni erdőgazdaság főmérnöke

A nagyüzemi csemetekerteket az Erdőközpont 405872/1950, ill. a F. M. 8714—111/1950. sz. rendelete hozta életre, amikor is országos viszonylatban 2000 ha, erdőgazdaságunk viszonylatában pedig 150 ha új csemetekert létesítését irányozták elő. Az akkori Hajdú—Biharmegyei Erdőgazdasági Egyesülés a kérdést két nagyüzemi csemetekert létesítésével oldotta meg. A két csemetekert közül az ebesi 103 ha, a derecskei 54 ha területű.

Az elmúlt három év tapasztalataiból általánosságban leszűrhetők a nagyüzemi csemetekertek előnyei, hátrányai.

Traktoros mélyszántás

Már a csemetekert helyének a megválasztása döntő jelentőségű a csemetekerti munkálatok időbeni sikeres elvégzése, valamint a csemetekert önköltségi tervének teljesítése szempontjából. A derecskei csemetekertünk ilyen helyzeti előnnyel indult az ebesi csemetekerttel szemben, utóbbi a szociális intézkedések egész sorának megvalósítása ellenére most is éppen úgy küzd a munkáshiánnyal, mint három évvel ezelőtt. A derecskei csemetekertben szinte korlátlan mennyiségben áll rendelkezésre a leszerződött állandó, vagy igényjellegű munkás, míg az ebesi csemetekertben a máshonnan odaszereződött és részben kiküldetésben lévő munkások bérjáruléka (kiküldetési díj, vasúti költség stb.) lényegesen emeli az önköltséget.

A helyzeti előnyöktől, illetve hátrányoktól eltekintve a nagyüzemi csemete-

kertek kétségtelen előnye elsősorban a nagyfokú gépesítés lehetősége. Míg 1944 előtt egy 16 kat. holdas csemetekert munkásainak létszáma 120 fő volt, addig a gépesített, nagyüzemi csemetekertű 93 holdas Derecskének a munkáslétszáma 60 fő. Amíg tehát a kisüzemi csemetekertben 1 kat. holdra eső munkáslétszám 7,5 fő volt, addig a gépesített nagyüzemi csemetekertben 0,75 fő.

A nagy táblák kialakítása következtében lehetőség nyílik a régi kisüzemi csemetekertek kizárólagosan kézi erővel végzett talajelőkészítési munkálatai helyett a traktor, ill. fogat alkalmazására. Ezeket a munkálatokat a nagyüzemi csemetekertekben ma már így is végezzük.

A gépi (traktorral) szántásnak előnye, hogy 25—30 cm mélyen munkálhatjuk meg a talajt, hátránya viszont, hogy a forgókat, a terület mintegy 10 százalékán ásózni kell, ami ha-kénti 10—12 munkanapot vesz igénybe. A lóvontatású talajelőkészítés hátránya, hogy nem lehet vele olyan mély művelést végezni, mint a gépi erővel való szántással, előnye, hogy kézi erő felhasználása elenyésző csekély. A traktorral való talajelőkészítés ha-onként 550 Ft, az igaerővel történő talaj előkészítés költsége 300 Ft körül mozog. A traktorral való szántást csak porhanyós, száraz talajon ajánlom, mert nedvesen a talajt annyira tömöríti, hogy az évekre tönkremegy.

A magvak vetését az első években az erre a célra átalakított vetőgépekkel végeztük. Ezek a gépek azonban csak az apró magvaknál váltak be (akác, ámor), a nagy és közepes magvakat Szegedy Mihály újításával, vetőgép csoroszlyájára szerelt sorhúzóval készült sorokba kézzel vetjük.

A sortávolságot a további gépi művelés lehetőségének biztosítása érdekében 60 cm-ben állapítottuk meg. A széles sorközök következtében előálló csemetekiesést úgy pótoljuk, hogy a vetőbarázdát 6—8 cm szélesre húzzuk és abba a magot pászttásan vetjük. Ezzel a módszerrel a derecskei csemetekertben a három év átlagában az alábbi csemetekihozatalt sikerült elérni ha-ként: tölgy 1 éves 500.000 db, gyök. nyár 160.000 db, celtisz 280.000 db, juhar 280.000 db, akác 1 éves 200.000 db.

A sorközöket tolókapával, lóvontatású ekekapákkal és Planet kapával műveljük, a kézierővel történő megmunkálás

kizárólagosan a sorokra (20 cm) szorítokozik.

A legolcsóbb és a legnagyobb teljesítményű sorközművelő a Szabó II. féle lóvontatású hármaskapka. A Fűrgekapák drágán dolgoznak, amellet

Tárcsás talajművelés traktorvontatással

jesítményük alig haladja meg a tolókapákét. A Planet kapka előnye, hogy kezelőjének nem kell gyalogolnia.

A legnagyobb kézi munkaerő megtakarítás, ami egyben pénzügyi vonalon való megtakarítást is jelent, a csemetekiemelésnél mutatkozik. A csemetekiemelést nagyüzemi csemetekertjeinkben szinte kizárólagosan géppel végezzük. Legnagyobb teljesítményű csemetekiemelő a Varga—Keresztési-féle traktorvontatású csemetekiemelőgép, napi teljesítménye általában 300.000 db csemete. Jó munkája mellett egyetlen hátránya, hogy csak száraz talajviszonyok mellett alkalmazható. Nedves, sáros talajon is jó munkát lehet végezni a Szabó II. vagy pedig a Szegedi-féle lóvontatású csemetekiemelővel, teljesítményük azonban csak mintegy 60—70 százaléka a Varga-féle kiemelőnek. A gépi kiemelés — minőségi munkája olcsó voltától eltekintve — magasan áll a kézi munkaerővel végzett csemetekiemelés felett. A csemetekiemelő a csemete főgyökerét egy éles metszéssel 25—30 cm mélységben elvágja, az oldal és hajszálygökereket teljesen sértetlenül emeli ki. A ló- és traktorvontatású csemetekiemelőkn kívül a folyó év tavaszán kísérletezni kezdünk a csörlővel vontatott csemetekiemelővel; a kezdeti nehézségek ellenére a jövő legesélyesebb gépjeinek tartom a csörlővel vontatott csemetekiemelőket. Ezen a vonalon további kísérleteket kell folytatnunk.

A nagyfokú gépesítés hatása elsősorban a csemeték alacsony önköltségi árában jelentkezik. A derecskei csemete-

kert három év átlagában az egyéves tölgy csemete 100 db-ját 17,50 Ft-ért, az egyéb lombcsemetéket (celtisz, juhar) 19,—, 39,— Ft-ért termelte meg.

Nagy előnye továbbá a nagyüzemi csemetekerteknek, hogy vezetőik pár év leforgása alatt a csemetetermelés minden fortélyát elsajátíthatják és döntő módon befolyásolhatják az általuk irányított csemetekert jövedelmezőségét. Az átfekvő magvak szakszerű tárolását, a kényesebb csemeték termelését csak itt lehet megoldani eredményesen. Egy kis csemetekert erdészetvezetője faki-termelési, szállítási, ápolási munkálatai miatt alig tud időt szakítani a nagyobb szaktudást, körületekintőbb kezelést igénylő, aprólékos csemetekerti munkálatokra.

Hátránya a nagyüzemi csemetekertnek — ez a koncentráltóságából származik — hogy egy-egy fajtájú csemetére veszedelmes károsító fellépése esetleg az egész évi termelést kockázatosá teheti. Így az 1952. évben egy otiorchinchus fajta hirtelen történő fellépése a juharcsemeték 70 százalékát semmisítette meg az ebesi csemetekertben.

Esős időjárás következtében meginduló gyomosodás, ha nem áll elegendő munkás rendelkezésre — ami az ebesi csemetekertben pedig gyakran megesik

Sorközművelés a debreceni erdőgazdaság ebesi csemetekertjében

— lehetetlenné teszi a gépi erővel való sorközi művelést, ami viszont az önköltségi tervet borítja fel. A csemetenevelés drága lesz és ezáltal elvész a nagyüzemi csemetekert legnagyobb előnye, az olcsón előállítható csemete.

Legnagyobb hátránya azonban a nagyüzemi csemetekertnek, a csemetéknek az erdősítés színhelyére való szállításában rejlik. Egy-egy fásítási idényben 8—10 millió csemete kerül leszállításra egy-egy csemetekertből. Ennek a nagymennyiségű csemetének csak a megye területére való leszállítása is szinte megoldhatatlan feladatok elé állítja az erdőgazdaság erdőművelési előadóit, akik az erdősítési idényben idejük nagy részét tehergépkocsik felhajtásával, gépkocsik irányításával, telefonálgatásokkal, különféle reklamációk elintézésé-

Gépi csemetekiemelés a debreceni erdőgazdaság ebesi csemetekertjében

vel töltik el, ahelyett, hogy az erdősítéseket irányítanák és ellenőriznék. A gépkocsival történő szállítási költségek természetesen felemésztik jórészt annak a megtakarításnak, amit a nagyüzemi termelés révén nyertünk. Az erdőnkívüli fásítások részére leszállított csemeték fuvarleveleit átvizsgálva, megállapítottuk, hogy a Teherfuvar által leszállított csemeték q-kénti szállítási költsége távolságától függően 16—45 Ft-ot tesz ki és átlagban 30 Ft-ra tehető. Egy mázsára 2000 db csemetét számolva, 1000 db csemete szállítási költsége 15 Ft, ami a csemete önköltségi árát csaknem 100 százalékkal emeli. A vasúti szállítás lényegesen olcsóbb ugyan, a hosszú szállítási idő következtében előálló minőségi romlás azonban

lényegében még költségesebbé teszi a nagyüzemi termelést.

A nagyüzemi csemetekertek előnyeit, hátrányait összevetve, megállapíthatjuk, hogy a túlzottan központosított, nagy kiterjedésű, a felhasználás helyétől távol eső nagyüzemi csemetekerteknek nem lehet jövője, különösen akkor nem, ha fekvésüknek megválasztása munkáskérdés, vasútállomástól való távolság stb., tekintetében már eredetileg sem volt előnyös. Az olyan nagy kiterjedésű gazdaság területén, mint amilyen a debreceni, ahol az üzemenkívüli fásítás legalább olyan súllyal esik latba, mint az üzemi erdősítés, célszerűbbnek látszik a felhasználás közelében, pl. járasonként több kisebb kiterjedésű 10—15 ha-os csemetekert létesítése. Ezekből a csemetekertekből az érdekelt fásítók saját fogatörővel szállítanák a csemetét a fásítás színhelyére.

Gazdaságoként központos fekvéssel egy 40—50 ha-os nagyüzemi jellegű csemetekert továbbra is fenntartandó lenne, ahol jó szakember vezetése és begyakorolt állandó jellegű munkások alkalmazása mellett a nagyobb szakértelmet igénylő csemeték (hárs, juhar, celtisz stb.) termelése történhetne, viszont a nagytömeget képviselő tölgy, akác és nyárcsemetéket, amelyeknek magtermeléséhez különleges gyakorlat vagy szak tudás nem szükséges, — a kisebb csemetekertek termelnék meg.

Ezeknek a kisebb csemetekerteknek a beosztása azonban lényegesen különbözne a felszabadulás előtt hasonló területű csemetekertek beosztásától. A régi csemetekertek 1000—2000 m²-es parcellái helyett — ahol kizárólag kézi munkával dolgoztak — az új csemetekertekben nagyüzemi megmunkálásra alkalmas táblákat alakítanának ki, hogy az egyes munkaműveleteket ugyanúgy nagyüzemi módon hajthassuk végre, mint a mostani nagy kiterjedésű nagyüzemi csemetekertekben. Véleményem szerint az ilyen módon létesített csemetekertek egyesítetik a nagyüzemi csemetekertek előnyeit azoknak a jelenleg fennálló hátrányai nélkül.

Tanulmányaimban szereplő statisztikai számadatokat Szegedi Mihály debrecsei csemetekertvezető volt szíves összeállítani és rendelkezésemre bocsátani, amiért is ezúton mondok neki hálas köszönetet.